

Сергій А. Єрохін¹, Ірина Ю. Штулер², Марина С. Татар³

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА НЕРІВНІСТЬ І ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: СТИМУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

Продовольча безпека залежить не лише від фізичної наявності продуктів харчування на ринку, що визначається продовольчим потенціалом держави, а й від можливості їх придбати, що залежить від рівня доходів населення та рівня нерівності доходів. В статті визначено роль нерівності доходів населення в забезпеченні стійкої продовольчої безпеки. На основі комплексу індикаторів нерівності ідентифікована значна нерівність доходів населення України, яка призводить до дисбалансу у споживанні продуктів харчування. Проведений аналіз споживання продуктів харчування у домогосподарствах показав, що 20% найбагатшої частини населення споживають значно більше продуктів, ніж 20% найбідніших верств населення, що посилює соціальну нерівність та поглиблює ризики для продовольчої безпеки. Проаналізовано частку витрат населення на продукти харчування в структурі витрат домогосподарств України. Проведений аналіз показав, що домогосподарства України майже половину доходів витрачають на продукти харчування, й у населення не залишається достатньо коштів на інші заходи. Виявлені проблеми розвитку продовольчого потенціалу України, серед яких дефіцит фінансових і трудових ресурсів, руйнування інфраструктури, неможливість використання землі через воєнні дії та мінування території, екологічні виклики тощо, вимагають розроблення ефективної дієвої державної політики відновлення АПК України, що має бути націлена на стимулювання взаємодії між державою та агропідприємствами для досягнення синергетичного ефекту від спільної діяльності.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, взаємодія держави та агропідприємництва, державне регулювання, продовольча безпека, розвиток продовольчого потенціалу держави, соціально-економічна нерівність.

Табл. 9. Літ. 15.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-2-281-107-116

Sergii Ierokhin, Iryna Shtuler, Maryna Tatar

SOCIO-ECONOMIC INEQUALITY AND FOOD SECURITY: PROMOTING STATE AND BUSINESS INTERACTION TO ENSURE FOOD AVAILABILITY

Food security depends not only on the physical availability of food products on the market, which is determined by the state food potential, but also on the ability to purchase them, which depends on the population income level and income inequality level. The article examines the role of income inequality in ensuring sustainable food security. Based on a set of inequality indicators, significant income inequality in Ukraine's population is identified, which leads to an imbalance in food consumption. The analysis of food consumption in households showed that the richest 20% of the population consume significantly more food than the poorest 20% of the population, which exacerbates social inequality and deepens risks to food security. The share of population spending on food in the structure of household spending in Ukraine was analyzed. The analysis showed that Ukrainian households spend almost half of their income on food, and the population does not have

¹ National Academy of Management. Ukraine.

² National Academy of Management. Ukraine.

³ National Academy of Management. Ukraine.

enough money left for other needs. The problems of developing Ukraine's food potential were identified, including a shortage of financial and labor resources, destruction of infrastructure, inability to use land due to military actions and mining of the territory, environmental challenges, etc. Solving these problems requires the development of an effective state policy for the restoration of the Ukrainian agro-industrial complex, which should be aimed at stimulating interaction between the state and agricultural enterprises to achieve a synergistic effect from joint activities.

Keywords: agro-industrial complex, interaction between the state and agribusiness, state regulation, food security, state's food potential development, socio-economic inequality.

Peer-reviewed, approved and placed: 09.11.2024.

Постановка проблеми. Україна — глобальний постачальник продуктів харчування для понад 600 млн людей, є одним з провідних експортерів зернових та олійних культур у світі. Україна виробляє достатньо продовольства, щоб нагодувати приблизно кожного двадцятого мешканця планети, забезпечуючи майже 10 % світового виробництва зернових культур. Частка сільського господарства у ВВП України була найвищою серед усіх секторів економіки і становила понад 10% у 2021 році. Саме на агропродовольчу продукцію припадає найбільша частка загального експорту України — близько 41% за рік, а 13 млн. сільських жителів прямо залежать від стану агросектору [1]. Завдяки потужному продовольчому експорту Україна є одним з гарантів продовольчої безпеки у світі [2]. Міжнародна допомога, навіть після початку воєнних дій, все ж таки допомогла Україні бути ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі [3]. Проте наразі галузь стикається з низкою проблем, серед яких воєнні дії, які зривають повністю або частково як вирощування, так і процес реалізації сільськогосподарської продукції, застаріла інфраструктура, зношеність техніки, недостатня державна фінансова підтримка дрібних фермерів, кліматичні ризики та глобальні виклики, пов'язані зі зміною клімату. За оцінками ФАО, проведеного в 2022 році, через війну в Україні 25% сільськогосподарських домогосподарств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, у прифронтових областях — 38% [4]. При чому якщо повномасштабні воєнні дії в Україні триватимуть, від хронічного недоїдання може постраждати значна частина населення, особливо в Африці, де зосереджена значна частина бідного та голодуючого населення. За оцінками ФАО, це приблизно на 23 мільйони осіб більше, ніж у разі відсутності війни в Україні [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню стратегічної ролі агропромислового комплексу в забезпеченні продовольчої безпеки України та світу присвячені наукові праці багатьох вчених, серед яких Лагодієнко В., Мудрак Р., Орлова Н., Осіпова А., Сіденко Ю., Соколюк К., Фротер О. [6, 7] та багато інших. Проте, недостатньо акцентовано увагу на ролі нерівності доходів в забезпеченні продовольчої безпеки.

Метою дослідження є визначення ключової ролі нерівності доходів населення в забезпеченні стійкої продовольчої безпеки для розроблення державної політики стимулювання взаємодії між державою та агропідприємствами.

У дослідженні використано методологічні підходи, що охоплюють широкий спектр загальнонаукових методів, зокрема, методи наукової абстракції, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, метод порівняння, метод системного підходу. Джерелом даних виступили бази даних ФАО, Євростату, ОЕСР, Державної служби статистики України.

Основні результати дослідження. В Україні високі показники нерівності доходів населення (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка показників нерівності доходів в Україні, авторська розробка

Рік	Індекс Джині	Коефіцієнт частки квінтиля доходу S80/S20	Частка доходу, що належить найбагатшим 10% населення	Частка доходу, що належить найбіднішим 10% населення
2010	24,8	3,8192	21	4,4
2011	24,6	3,6256	20,7	4,4
2012	24,7	3,696	20,8	4,4
2013	24,6	3,6168	21,1	4,4
2014	24	3,6344	20,6	4,5
2015	25,5	3,564	21,6	4,2
2016	25	3,5992	21,2	4,3
2017	26	3,7752	21,7	4,1
2018	26,1	3,5552	22	4,2
2019	26,6	3,6696	22,3	4,1
2020	25,6	3,6168	21,8	4,3

Чим вищий коефіцієнт Джині, тим вищий рівень нерівності доходів. Індекс Джині може приймати значення від 0 (повна рівність) до 100 (повна нерівність). Аналіз світових даних показав, що за період 2010-2020 рр. мінімальний коефіцієнт Джині в Словачкій Республіці у 2020 році й складає 20,90, максимальний 42,10 в Туреччині, медіана дорівнює 30,70. Частка доходу найбагатших 10% світу коливається в діапазоні [18,30 – 33,50], а частка доходу найнижчих (найбідніших) 10% коливається в діапазоні [0,800 – 4,50], що підтверджує, що багаті люди володіють набагато більшою часткою доходу, ніж бідні люди.

В Україні спостерігається дефіцит ресурсів для забезпечення продовольчої безпеки за критерієм економічної доступності, що демонструють дані щодо частки витрат домогосподарств на харчові продукти та безалкогольні напої у загальній структурі витрат домогосподарств України (табл. 2).

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» [9], визначає, що домогосподарства вважаються продовольчо небезпечними, якщо значення показника економічної доступності продуктів, що визначається як частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств, перевищує 60%. Проте, на нашу думку, порогове значення показника «економічна доступність продуктів» на рівні 60% є надто завищеним. Наприклад, у ЄС, до якого прагне вступити Україна, нормативне значення цього показника становить 40% [10].

Таблиця 2. Частка витрат на продукти харчування та безалкогольні напої (включаючи харчування поза домом) у структурі сукупних витрат домогосподарств за децильними (10%-ми) групами залежно від розміру середньодушових еквівалентних загальних доходів, %, складено авторами на основі [8]

Група	Значення за роками									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усі	52	51,9	53,7	54,6	51,4	49,6	49,4	48,5	49,2	47,1
у т.ч. числі за децильними групами:										
перша	62,1	61,8	62,7	63	59,2	59,6	58,9	60	59,2	57,8
друга	60,3	59,9	60,2	61,6	57,7	55,8	56,7	56	57,3	55,1
третя	58,1	58,5	59,4	59,4	56,3	53,7	53,8	54,7	55,9	52,7
четверта	57,1	57,7	57,3	57,2	55,9	52,7	54,3	53,4	53	49,9
п'ята	55,4	55,4	56,3	58,8	54	51,6	52,1	52,8	52,3	51,2
шоста	53,6	53,7	53,9	56,2	53,2	51	49,9	49,4	50,6	49,6
сьома	53,1	52,5	53,5	55,9	48,8	52	49,9	48,3	49,8	45,8
восьма	51,1	50,2	52,3	53,4	49,6	48,9	46,6	47,4	46,7	46
дев'ята	48,3	49,2	49,1	51,7	48,5	45,9	47,2	43,6	46,6	42,1
десята	39,7	39,9	44,5	43,5	43	39,5	40,1	38	37,6	36,7

Споживання продуктів харчування в домогосподарствах (у перерахунку в первинний продукт) у середньому за місяць у розрахунку на одну особу представлено в табл. 3.

Таблиця 3. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах (у перерахунку в первинний продукт) у середньому за місяць у розрахунку на одну особу, складено авторами на основі [8]

Споживання продуктів харчування	Значення за роками											
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
М'ясо і м'ясопродукти, кг	5,1	5,1	5,0	5,1	4,9	4,6	4,7	4,7	4,9	5,1	5,2	5,1
Молоко і молочні продукти, кг	19,2	19,1	19,6	20,3	20,3	19,8	19,6	19,3	19,1	19,0	18,9	18,8
Яйця, шт.	20	20	20	20	20	19	19	20	19	20	19	19
Риба і рибопродукти, кг	1,8	1,7	1,7	1,8	1,6	1,2	1,2	1,3	1,4	1,5	1,4	1,4
Цукор, кг	3,0	3,2	3,1	3,0	3,0	2,8	2,7	2,8	2,7	2,6	2,4	2,3
Олія та інші рослинні жири, кг	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3
Картопля, кг	7,7	7,9	7,8	7,1	6,9	6,6	6,7	6,4	6,3	6,2	6,0	5,8
Овочі та баштанні, кг	9,5	9,9	10,1	9,4	9,0	8,8	9,2	8,5	8,9	8,8	8,7	8,5
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,7	3,7	3,7	4,1	3,7	3,1	3,3	3,7	3,8	4,0	3,7	3,9
Хліб і хлібні продукти, кг	9,3	9,2	9,1	9,0	9,0	8,5	8,3	8,4	8,3	8,1	8,0	7,6

Якщо порівнювати рівень споживання продуктів харчування в домогосподарствах у середньому за місяць у розрахунку на одну особу у 2010 році та 2021 році, то знизилось споживання молока та молочних продуктів з 19,2 кг на одну особу до 18,8 кг, яєць з 20 до 19 штук, риби та рибопродуктів з 1,8 до 1,4 кг, цукру з 3 до 2,3 кг, олії та інших рослинних жирів з 1,8 кг до 1,3 кг, картоплі з 7,7 до 5,8 кг, овочів та баштанних з 9,5 до 8,5 кг, хліба і хлібних продуктів з 9,3 до 7,6 кг на одну особу, тобто майже по всіх видах продуктів харчування відбулося зниження споживання, окрім м'яса, рівень споживання якого впродовж аналізованих років дещо коливався в діапазоні від 4,6 кг до 5,2 кг в місяць на одну особу. Дещо збільшилось споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду (з 3,7 кг у 2010 році до 3,9 кг у 2021 році).

В річному вимірі споживання продуктів харчування наведено в табл. 4.

Таблиця 4. Споживання продуктів харчування (на одну особу за рік; кг), складено авторами на основі [8]

Споживання	Значення за роками							
	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021
М'ясо і м'ясопродукти, кг	33	39	52	51	53	54	54	53
Молоко і молочні продукти, кг	199	226	206	210	198	201	202	202
Яйця, шт.	166	238	290	280	275	282	278	272
Риба і рибопродукти, кг	8,4	14,4	14,5	8,6	11,8	12,5	12,4	13,2
Цукор, кг	37	38	37	36	30	29	28	29
Олія та інші рослинні жири, кг	9,4	13,5	14,8	12,3	11,9	12,0	12,3	13,6
Картопля, кг	135	136	129	138	139	136	134	132
Овочі та баштанні, кг	102	120	144	161	164	165	164	166
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	29	37	48	51	58	59	57	59
Хліб і хлібні продукти, кг	125	124	114	103	100	98	97	93

При цьому одним з глобальних викликів є нерівномірність доходів населення, яка впливає як на перебіг глобальних викликів, зокрема, зміну клімату, оскільки багаті верстви населення споживають більше, а отже роблять більший карбоновий слід, так і на забезпечення продовольчої безпеки, коли все більша верства населення починає знаходитися на грані виживання й не забезпечена необхідними для збалансованого раціону продуктами харчування.

В табл. 5. наведено споживання продуктів харчування у домогосподарствах за квінтільними (20%-ми) групами за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів (у середньому за місяць у розрахунку на одну особу; кг) у 2021 році.

Таблиця 5. Споживання продуктів харчування у домогосподарствах за квінтільними (20%-ми) групами за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у 2021 році, складено авторами на основі [8]

Споживання продуктів харчування	Усі домогосподарства	у тому числі за квінтільними (20%-ми) групами				
		перша	друга	третя	четверта	п'ята
М'ясо і м'ясопродукти, кг	5,1	3,9	4,7	5,3	5,5	6,1
Молоко і молочні продукти, кг	18,8	14,6	17,6	19,2	20,1	22,8
Яйця, шт.	19	16	18	19	20	20
Риба і рибопродукти, кг	1,4	1,0	1,3	1,3	1,5	1,6
Цукор, кг	2,3	2,0	2,3	2,4	2,4	2,5
Олія та інші рослинні жири, кг	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
Картопля, кг	5,8	5,7	5,8	6,0	5,7	5,3
Овочі та баштанні, кг	8,5	7,2	8,2	8,7	9,1	9,9
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	3,9	2,5	3,5	3,8	4,2	5,4
Хліб і хлібні продукти, кг	7,6	7,4	7,9	7,7	7,7	7,4

Дані показують, що 20% найбіднішого населення України (перший квінтіль), споживали у 2021 році 3,9 кг м'яса і м'ясопродуктів, у той час коли найбагатші 20% населення споживали 6,1 кг м'яса і м'ясопродуктів, тобто на 56,4% більше ніж найбідніші 20% населення. Молока та молочних продуктів найбідніші 20% населення спожило 14,6 кг у середньому за місяць, а найбагатші 20% спожило 22,8 кг, що на 56,16% більше, ніж населення першого квінтілю. Вкрай велика диференціація у споживанні фруктів, ягід, горіхів та винограду між найбіднішими 20% та найбагатшими 20% населення України. Найбагатші 20% населення у 2021 році спожило 5,4 кг зазначених продуктів, у той час як найбідніші 20% населення лише 2,5 кг, що вдвічі менше.

Енергетична цінність спожитих продуктів харчування наведена в табл. 6.

Таблиця 6. Енергетична цінність спожитих продуктів харчування в домогосподарствах за децильними (10%-ми) групами залежно від розміру середньодушових еквівалентних загальних доходів, ккал, у середньому за добу в розрахунку на одну особу, складено авторами на основі [8]

Група	Значення за роками									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усі	3353	3299	3236	3030	2990	2994	2978	2951	2862	2779
у т.ч. числі за децильними групами:										
перша	2759	2703	2614	2436	2459	2511	2495	2531	2480	2341
друга	3190	3057	2882	2763	2639	2628	2798	2773	2707	2568
третя	3276	3109	3028	2818	2690	2763	2751	2869	2880	2656
четверта	3326	3254	3112	2949	2990	3016	2921	2905	2758	2822
п'ята	3433	3350	3256	3066	2938	2938	3035	2954	2725	2866
шоста	3459	3377	3302	3161	3050	3021	2987	2948	2796	2831
сьома	3451	3428	3455	3213	3150	3294	3068	3027	3051	2786
восьма	3483	3469	3523	3230	3193	3218	3059	3050	2981	2989
дев'ята	3641	3571	3605	3404	3384	3293	3371	3242	3241	2840
десята	3620	3817	3793	3425	3583	3387	3398	3213	3042	3107

Граничне значення цього індикатора становить 2500 ккал. [6] З 2015 року і до звітного періоду домогосподарства з першої децильної групи, що охоплює приблизно 4,2 мільйона осіб постійного населення країни, стикалися з періодичним або хронічним голодом. У 2021 році до них приєдналися деякі домогосподарства з другої децильної групи. Ці децильні групи було віднесено до продовольчо небезпечних, оскільки середнє значення добової енергетичної цінності їхнього раціону коливається між 2500 і 2600 ккал. Наприклад, коли середнє значення становило 2511 ккал у першій децильній групі у 2017 році або 2568 ккал у другій децильній групі у 2021 році, існує висока ймовірність того, що частина населення в цих групах споживає менше, ніж граничні 2500 ккал, що є мінімальним порогом для забезпечення продовольчої безпеки. [6]

Зниження енергетичної цінності спожитих продуктів харчування спостерігається як в середньому для всіх домогосподарств, так і в окремих децильних групах. Якщо для найбільш багатого населення, тобто (десятої) децильної групи такі зміни можуть бути пов'язані зі свідомим вибором на користь збалансованого раціону для здорового харчування, то для перших найбідніших децильних домогосподарств це, швидше за все, є наслідком вимушеної економії бюджету, що підтверджується міжнародними порівняннями (табл. 7).

Таблиця 7. Енергетична цінність спожитих продуктів харчування в Україні, США, ЄС та країнах ОЕСР, ккал, у середньому за добу в розрахунку на одну особу, складено авторами на основі [8], [11], [12]

Країни	Значення за роками									
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Україна	3353	3299	3236	3030	2850	2871	3195	2951	2713	2779
США	3662	3673	3695	3711	3735	3756	3772	3776	3780	3789
ЄС	3405	3405	3396	3399	3409	3427	3444	3466	3468	3486
ОЕСР	3348	3357	3366	3376	3388	3405	3419	3433	3433	3443

В Україні спостерігається зниження енергетичної цінності добового харчового раціону, тоді як у США, ЄС та країнах ОЕСР цей показник стабільно зростає. В табл. 8. представлено норматив та фактичний обсяг споживання базових видів продовольства населенням України.

Результати показують, що споживання населення України незбалансоване. У раціоні не вистачає м'ясних і молочних продуктів, свіжих фруктів, ягід, винограду, риби та рибних продуктів. [6] Як наслідок, не дотримується вимога продовольчої безпеки, за якою 55% добового раціону повинні складатися з продуктів тваринного походження.

Споживання мікро- і макроелементів в Україні наведено в табл. 9.

Наявні проблеми розвитку продовольчого потенціалу України, серед яких дефіцит фінансових ресурсів, зокрема через зростання собівартості виробництва; дефіцит трудових ресурсів у сільськогосподарському виробництві; руйнування інфраструктури виробництва, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції та харчових продуктів; неможливість використання землі через бойові дії та мінування території,

екологічні виклики [15], вимагають розроблення ефективної дієвої державної політики відновлення АПК України, що має бути націлена на максимальну взаємодію між державою та агропідприємствами для досягнення синергетичного ефекту.

Таблиця 8. Норматив та фактичний обсяг споживання базових видів продовольства населенням України, кілограмів на одну особу на рік, складено авторами на основі [8], [13], [14]

Вид продовольства	Норматив		Фактичний обсяг		
	Постанова КМ України від 14 квітня 2000 р. № 656	Постанова КМ України від 11 жовтня 2016 р. № 780	1990 рік	2004-2020 рр.	2021 рік
М'ясо та м'ясопродукти	80	53	68,2	49,9	53
Молоко та молокопродукти	380	300	373,2	213,3	201,5
Яйця, шт	290	220	272	275	272
Хліб та хлібні продукти	101	95	141	109,3	92,7
Картопля	124	95	131	136,5	132,4
Овочі та баштанні	161	110	102,5	148,2	165,9
Плоди, ягоди та виноград	90	80	47,4	48,6	59
Риба та рибні продукти	20	13	17,5	13,0	13,2
Цукор	38	24	50	35,7	28,5
Олія	13	10	11,6	13,2	13,6

Таблиця 9. Споживання основних мікро- і макроелементів в Україні, складено авторами на основі [8]

Споживання	Значення за роками							
	2000	2005	2010	2015	2018	2019	2020	2021
Калорійність, ккал	2661	2916	2933	2799	2706	2691	2674	2677
Протеїн, г	78,6	86,0	87,5	84,3	84,3	84,3	83,9	82,3
Жири, г	71,7	89,7	99,2	92,0	90,8	91,8	92,7	95,2
Кальцій, мг	825	927	893	904	872	879	880	879
Залізо, мг	19,4	20,5	20,5	20,2	20,2	19,9	19,7	19,4
Ретинол, мкг	1004	1156	1088	1093	1034	1049	1055	1051
Еквівалент бета-каротину, мкг	1472	1735	2035	2260	2297	2310	2301	2328
Еквівалент ретинолу і бета-каротину, мкг	1249	1446	1427	1470	1418	1435	1440	1440
Тіамін, мг	1,81	1,90	1,88	1,83	1,80	1,80	1,80	1,80
Рибофлавін, мг	2,27	2,51	2,55	2,56	2,60	2,60	2,60	2,60
Ніацин, мг	16,8	17,9	18,8	18,4	18,6	18,5	18,4	18,1
Аскорбінова кислота, мг	100	111	121	130	136	135	133	135

Висновки. Продовольча безпека залежить не лише від фізичної наявності продуктів харчування на ринку, що визначається продовольчим потенціалом держави, а й від можливості їх придбати, що залежить від рівня доходів населення та рівня нерівності доходів. Проаналізовано рівень витрат населення на продукти харчування, який, на наш погляд, є вкрай високим, оскільки в населення після витрачання майже половини доходів на продукти харчування, не залишається коштів на освіту, медицину, рекреаційні цілі тощо. Велика нерівномірність доходів населення, що є характерною проблемою в Україні та одним з глобальних викликів, призводить до нерівномірності споживання продуктів харчування найнижчого квінтилію, тобто 20% найбіднішого населення, й найвищого квінтилію (тобто 20% найбагатшого населення), які споживають продуктів харчування значно більше, ніж найбідніші верстви населення, тому проблематика впливу такого глобального виклику як нерівномірність доходів населення на рівень продовольчої безпеки потребує дослідження й буде розглянута в подальших публікаціях.

1. Global food security challenges and its drivers. Retrieved from: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/fb74f426-787e-409a-bf3e-68b9ed2d4b86/content>
2. Загроза продовольчій безпеці світу / Міністерство закордонних справ України. 2023. 23 листоп. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu>
3. Агресія РФ проти України як загроза глобальній продовольчій безпеці : аналіт. доп. / [Бобровицький А., Борділовська О., Колосова В., Ус І., Широкий Г.] ; за заг. ред. М. Паламарчука. – Київ : НІСД, 2024. – 80 с. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.10>
4. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2024. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms. Rome. <https://doi.org/10.4060/cd1254en>
5. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. FAO. <https://doi.org/10.4060/cc3311en>
6. Мудрак, Р., Лагодієнко, В., Осіпова, А., Фротер, О., & Соколюк, К. (2024). Концепція продовольчої безпеки: теорія і українська практика. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 1(54), 452-470.
7. Орлова, Н., & Сіденко, Ю. (2024). Виклики сталого розвитку аграрного сектору України: стратегічні пріоритети уряду. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення, (8), 91-97. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-91-97>
8. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Постанова КМУ «Деякі питання продовольчої безпеки» від 5 грудня 2007 р. N 1379. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>
10. Yerramilli, P., Fernández, Y., & Thomson, S. (2018). Financial protection in Europe: A systematic review of the literature and mapping of data availability. Health Policy, 122, 493-508. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2018.02.006>
11. Eurostat. (2023). Structure of consumption expenditure by COICOP consumption purpose. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Household_consumption_by_purpose
12. OECD (2023). OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. Retrieved from: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/19428846-en.pdf?expires=1724480753&id=id&accname=guest&checksum=1D25DEB0A43A5EFA8192152159271DF2>
13. Постанова КМУ «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 р. N 656. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF#Text>

14. Постанова КМУ «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 11 жовтня 2016 р. № 780. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF#Text>

15. Національний інститут стратегічних досліджень (2024). Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

1. Global food security challenges and its drivers. Retrieved from: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/fb74f426-787e-409a-bf3e-68b9ed2d4b86/content>

2. Zahroza prodovolchii bezpetsi svitu / Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. 2023. 23 lystop. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu>

3. Ahresiia RF proty Ukrainy yak zahroza hlobalnii prodovolchii bezpetsi : analit. dop. / [Bobrovytskyi A., Bordilovska O., Kolosova V., Us I., Shyrokyi H.] ; za zah. red. M. Palamarchuka. – Kyiv : NISD, 2024. – 80 s. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.10>

4. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2024. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024 – Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms. Rome. <https://doi.org/10.4060/cd1254en>

5. Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine. Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. FAO. <https://doi.org/10.4060/cc3311en>

6. Mudrak, R., Lahodiienko, V., Osipova, A., Froter, O., & Sokoliuk, K. (2024). Kontsepsiia prodovolchoi bezpeky: teoriia i ukrainska praktyka. Financial and credit activity: problems of theory and practice, 1(54), 452-470.

7. Orlova, N., & Sidenko, Yu. (2024). Vyklyky staloho rozvytku ahrarynoho sektoru Ukrainy: stratehichni priorytety uriadu. Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia, (8), 91-97. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-91-97>

8. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Postanova KМУ «Deiaki pytannia prodovolchoi bezpeky» vid 5 hrudnia 2007 r. N 1379. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF#Text>

10. Yerramilli, P., Fern6ndez, Y., & Thomson, S. (2018). Financial protection in Europe: A systematic review of the literature and mapping of data availability. Health Policy, 122, 493-508. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2018.02.006>

11. Eurostat. (2023). Structure of consumption expenditure by COICOP consumption purpose. Retrieved from: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Household_consumption_by_purpose

12. OECD (2023). OECD-FAO Agricultural Outlook 2021-2030. Retrieved from: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/19428846-en.pdf?expires=1724480753&id=id&accname=guest&checksum=1D25DEB0A43A5EFA8192152159271DF2>

13. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia naboriv produktiv kharchuvannia, naboriv neprodovolchyykh tovariv ta naboriv posluh dlia osnovnykh sotsialnykh i demohrafichnykh hrup naselennia» vid 14 kvitnia 2000 r. N 656. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-%D0%BF#Text>

14. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia naboriv produktiv kharchuvannia, naboriv neprodovolchyykh tovariv ta naboriv posluh dlia osnovnykh sotsialnykh i demohrafichnykh hrup naselennia» vid 11 zhovtnia 2016 r. № 780. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF#Text>

15. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen (2024). Ahraryni sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiikosti-problemy-ta>